

नं० ४४२२- व

देवानुसारिचातुमस्य प्रयोगः

पत्राणि १८ (पूर्ण)

नं० ४४२२-घ
देवानुसारि चानुर्भास्यप्रयोगः (पूर्णा)

नं० ४४२२-घ
~~पत्राणि ३ (त्रीणि)~~
पत्राणि १-८ (अष्टाशानि)

श्रीगणेशंभने

संप्रदायविदोन्वाक्रीडुं श्रीर
स्वनी। चानुमास्मप्रयोगोयंरच्यते
ऋषिनामुदे

चातुर्मास्यचपद्वति
५००

॥अथ चातुर्मास्यप्रयोगः॥ पुस्तकमिरुं पाठकीयम्॥

चातुर्मास्यप्रयोगोद्देशानुसारी-

३४ पुष्यजपा

चातुर्मास्यप्रयोगः
गः फाल्गुनी ४५

श्रीगणपायनमः । अथ चातुर्मास्यप्रयोगः । तत्र संकल्पे गोत्रोऽङ्कशमप्रथमं
गवधेनृषभोष्टाराश्च दक्षिणे ५ पंचाहिके १० द्विके श्चातुर्मास्ये र हं यक्ष्ये । तदंगत्वे मा
तृ पूजा ॥ ५ सोर्धारा ॥ मुदयिकश्चापस्वस्तिवाचना ॥ १० विग्यरणानि करिष्ये
तत्र १० विग्यरणानि करिष्ये । गोत्रोऽङ्कशमप्रथमं जगवधेनृषभोष्टाराश्च ० मा
स्ये र हं यक्ष्ये । तत्र मे त्वं ब्रह्मा भवेत्येवं १० विजोष्टत्वा तान्मधुपर्कदिभिरच
येत् । ॥ वैश्वानरपार्जन्यौ निरूपयेत् ॥ अस्यामग्न्या धाता दिवा तृणतर्पणं ते विशे
षः । वैश्वानरपार्जन्येष्टार्थं गा० दाहनी प्रमुपरादि । एवं दक्षिणाग्निमाहराणि ॥
पात्रास्त्रादनेः पूर्वाग्निहो० ब्रह्मणी स्फुक्कपालानि १२ ॥ चरुकोत्प्रेका शम्भा ० श्रुता वहा
नं मेष्टवर्णं पुरोडाशपात्रो कायां कं० विना १० भू० देवयो रसि व हि० ग्रहणे ॥ अग्नये वैश्वानराय जुष्टं
पार्जन्याय जुष्टं । प्रोक्षणे लोति । मुसला वधने ॥ रुद्रं देवाभ्यां ० ५० तान् च चर्चकः इदमग्ने वैश्वानर
जुष्टमि ।

४ वैश्वानरोद्वा दशकपाल ५ चरुततरः ५

चातुर्मास्यप्रयोगः
गः फाल्गुनी ४५
चातुर्मास्यप्रयोगः
गः फाल्गुनी ४५

विंशतिरिक्त
काष्टानि

४८ उपा ६ शुक्रान्यदेवताभ्यः प्रयत्ने वैश्वदेव एककपालाश्चाधारुणा प्राजापत्यः

सामा विभ्रश्चात्रासो ३

सुरनवकु
शतृणानि
येणीयाल
ली आपश्च
ति

१ तृणामेकां व्याकृत्या ॐ देवो वः सविता प्रार्थयतु मध्याविश्वेभ्यो देवेभ्यो भागप्र० प० सवहीः
 २ यजमानस्य पशूनि त्यग्य गारस्यान्यतरस्य पुरस्ताद्धारत्वा मुपगृहति ॐ यजमानपशून्पाहि
 ततः षडासनं ब्रह्मवरणं गोत्रशर्मनैष्टिकवैश्वदेवपर्वणावयं यक्ष्यामहे तत्र भू० पात्रासादने
 श्रृण्विहोत्र० कपालान्यष्टाविंशतिः चरुस्तोत्रैः शम्पाक्ष० पवित्रेशाखोपवेवः संयतो द० वेदोदो
 हनचतुष्टयं दक्षिणां च प्रथमजः पयस्यार्थं दधि उदकं तृणमग्निः इध्माविंशतिः कुसुमं च प्रस्तरोपसं
 नसः ॥ सुवोजुहो उप० श्रुतावदानं मेक्षणं वाजिनभाडं पुरोडाशपात्रं च तस्रः योत्सं पूनकुशा
 श्वपरिधयस्त्रयः मंधनचतुष्टयं होतृपीठं कुशास्तीर्णं पूर्णपात्रं पक्षेशुरचतुष्टयम् ॥ ग्रहणे अग्नये
 जुष्टं सोमाय जु० सवित्रे ० सरस्वत्ये जु० पूष्णे जु० मरुद्भ्यः स्वतवश्च जुष्टं धावाय धिर्वीभ्यां जु० प्रोक्षणे
 त्वा जुष्टमिति कणांते च र्यकः इह मग्ने ॥ ~~सवित्रे सरस्वत्ये मरुद्भ्यः स्वतवश्च~~ सवित्रे मरुतो स्वतवसां धावाय धिर्वी
 योश्च ॥ इदं सोमस्य हंसरस्वत्याश्च ॥ एककपालेन पशून्त्येत्तं प्रोहणोत्त उपसृष्टादिपरिष्कालनोत्तो
 होहः ॥ अध्वर्युः उपसृष्टां प्रब्रूतात् अग्नीत् उपसृष्टा ॥ घोरसीति स्थात्यादानं ॥ इदं घोरसि सृष्टिं च

नियोजने
होमार्थं
त्वापवित्रं
स्वावेति

कोभ्यः श्रुति
भाष

अध्वरणिः प्रमथयत्कलं देवदेवो नो प्रोते

३४ कामधुक्ष ^{इतिप्र} साविश्वापुरित्या हेवमिरे उत्तराभ्यां प्रातिर्नै ३

सि। सागरिश्चनरत्यधिश्चयति। मातरिश्चनो० द्वाणीत्। वसोऽपवित्रमिति पवित्रमस्यां करोति युद्
 ग्वा। वसोऽपवित्र० सहस्रधारं। वाग्यतो दोहयत्यश्रुदेण। अध्वर्युः। गांधुक्ष०। कृत्वात्यन्वारव्येयजमा
 ने॥ देवस्त्वेत्यासिच्यमाने जपति॥ देवस्त्वा सविता पुना० सुधा॥ अध्वर्युः कामधुक्षः। अग्नीत्। गंगा। साविश्वा
 युः। अध्व०। गांधुक्ष०। देवस्त्वा०। कामधुक्षः। अग्नी०। यमुना। साविश्चकर्मणि० धुक्ष०। देवस्त्वा स०। कामधुक्षः। अग्नी०। स
 रस्वती। साविश्चधायाः। अध्व०। गांधुक्ष०। विसृष्टवागुत्तरं अनन्वारव्ये॥ देवस्त्वा० सुधा॥ परिक्षालनमानयति। उंसृ
 ध्वममावरीरुमिणामधुमनमा॥ पंचतीर्मधुना पयो मद्राधनस्य सातये॥ चक्षुः केलेतीक्षते॥ वक्षुषेत्वा। ईक्षणांते
 मोक्षविवेकः॥ इदमग्नेः सविनुर्मरुतां स्वतवसां द्यावा पृथिव्योश्च। इदं रुद्रः। तत्सं हुता विभज्या लंभः। इदं लोमस्य।
 इदं सरस्वत्याः। पात्र्याऽसपि वित्रायां पिष्टान्यावपति देवस्त्विति॥ देवस्त्वे० संययानि। एवं चरुणां मावापः
 चरोस्त्रिः प्रक्षालनं। विभज्या लंभे। इदमग्नेः। इदं सवितुः। इदं मरुतां स्वतवसां। इदं द्यावा पृथिव्योः। पथं नि क्रो
 संत रित० इदं त रितं ^{असत} इति सहाज्यं पयस्यावृजं। अत० देवस्त्वेति श्रु०। तले पयसि दधिप्रक्षे
 पः॥ माभे रित्या लंभाणि। सर्वे नि सन्ते तनो नि वि रन्ते स्ये दक्षिणे अग्नेः। निधेयां नै। मे धेने स्ये सै मोगे प्रेत
 पेनै। ततो वाजिनभां उरसं मोगे। अभिचार मदत्वा वाजिन निषेकः। ततोऽभिघातादि। प्राण सने। अभिघातः।

स्वतर्वेभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यो वा वायुपृथिवीभ्या देवेभ्य आ ज्यपेभ्यो वाजिभ्यश्च नमः सपंचममननवस्य० अन्नादोभ्यासम्
 एतवाजिनातानां हविषां प्रयाजशोकेणाभिधारणं । तत आ ज्यभाजो । प्रधानयागे । अग्नये नु ब्रूहि । अग्निमज्जा इदमन
 ये० सोमाया नु ब्रूहि । सोमं यज । इदं सोमाय० सवित्रे । उपांशानु ब्रूहि । सवितारं । उपां० यज । इदं सवित्रे न० सरस्वत्या
 अनु० । सरस्वती यज । इदं सरस्वत्ये० पूले नु० पूषणं य० इदं पूले० मरुताः । स्वतर्वेभ्यो० मरुतः स्वतर्वेभ्यो यज । इदं मरु
 तैः स्वतर्वेभ्यः । विश्वेभ्यो देवेभ्यः ३० अनु० । विश्वादेवानु० यज । इदं विश्वेभ्यो देवेभ्यः । वा वायुपृथिवीभ्यामनु० वा
 वायुपृथिव्यो० इदं वा वायुपृथिवीभ्यां० वा वायुपृथिवीयः सर्वं कृतः कार्यं अपरिवर्तनीयं । अग्नये स्विष्टकृतेत्यादि । सप्त
 कपालस्य पयस्माभ्यां० चतुर्धा कलाभागा भावः । अन्येषां सर्वं भवति । सप्तस्य मज्जनै । दक्षिणां च भे । प्रजा० प्रप
 मज्जो गौरस्पृजं मयि० कइहवा अस्य ऐष्टिकवैश्वदेवपर्वणः सप्तधर्षप्रथमजंगां दक्षिणां ब्रह्मादि० इदं ब्राह्मणा
 अयं यः प्रपमज्जो गौः प्रातिगृह्णीति० । द्यौस्तादृशतु० गृह्णीतु । नवानुमाजं० ३० ओ० । असु० देवान्यज । इदं देवायवर्हि
 षे० । एवं द्वितीयादौ । द्विती० । इदं देवीभ्यामृषासानकाभ्यां न० । चतुर्थे समानी० इदं देवीभ्यां जोष्टीभ्यां० पंच० इदं
 देवीभ्यामूजुतीभ्यां० षष्ठे इदं देवाभ्यां देव्याभ्यां होतृभ्यां न० । सप्तमे समानयनी० इदं देवीभ्यां सिसृभ्यस्तिसृभ्यां
 देवीभ्यां० अष्ट० इदं देवायनराशं सामन० । नवमे० इदं देवायानये स्विष्टकृते नमः । तिस्रो यज्ञास्तु यज्ञास्तिस्रः०

शारदा-
 पवित्रेण
 धिकपावेनमे
 श्रीरामसामा
 नं न कुनैव
 पने =

* इदं देवीभ्यो द्वाभ्यो नि० तृती० ।

प्रथमे

सर्वेभ्यः। व्यूहने। अग्नेः सोमस्य सवितुः सरस्वत्याः पूषो मरुतां स्वतवसां विश्वेषां देवानां द्यावापृथिव्यो रुजिः
मिः। अग्निः सोमः सविता सरस्वती पूषा मरुतः स्वतवसां विश्वे देवा द्यावापृथिव्यो तमपतुः मिः। ऋग्भ्यः शाणादिः।
प्रसरत्यागे। इदमग्नये सोमायऽग्नये सोमाय सवित्रे सरस्वत्ये पूषे मरुद्भ्यः स्वतवोभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यो द्या
वापृथिवीभ्यो देवेभ्य आ ज्यपेभ्योऽग्नये होत्राय वाजिभ्यश्च नमः। सहशाखया प्रस्तारानु प्रहरणं। प्रास्यतृणं।
पवाजिनयागः चक्षुष्या अ० ह। उ० कोपः। प्रहृत्य तृणं तेन चरति विमुच्य वासुचो विहरि वसिच नृत्ताति विद्यां। वाजिनस्था। नीमु
खेनैव। वाजिभ्यो नु ३३ हि। अतिक्रम्या आया ह। वाजिनो यज। इदं वाजिभ्यो। अग्नेः पूर्वाधे। अनुवपद को
पिततैव होमः। इदमग्नये स्विष्टकृते० वाजिनशेषेण दिशो व्याधायति दिश इति प्रतिमंत्रं प्रदक्षिणं
प्रथमं। उत्तरत उपविश्य। उं दिशः स्वाहा। इदं दिग्भ्यो नः। उं प्रदिशः स्वाहा। इदं प्रदिग्भ्यो नः। उं आदिशः
स्वाहा। इदमादिग्भ्यो नः। उं विदिशः स्वाहा। इदं विदिग्भ्यो नः। उत्तमाभ्यां मध्ये पूर्वाधे च। उं उदिशः स्वाहा। इदमुदिग्भ्यो नः।
उं दिग्भ्यः स्वाहा। इदं दिग्भ्यो नः। शेषमुपयस्येत्यामं मंत्रं भक्षणां। वहिर्गता। होता। अध्वर्युः उपहूय स्व। ब्रह्म
नुपहूय स्व। अग्नी दुपहूय स्व। यजमानोपहूय स्व। उपहूत इति प्रस्तनः। ४। ततो ध्वर्युः। होतृ उपहूय स्व। ब्रह्म
नुपहूय स्व। अग्नी दुपहूय स्व। यजमानोपहूय स्व। ऋतुना वाजिनां वाजिनं भक्षयामि। ततो ब्रह्म। होतृ
अध्वर्युः। अग्नी दुप० यजमानोप० ततो गीत्। होतृ। अध्वर्युः। ब्रह्मनुप० यजमानोप० ततो यजमानः।

पवाजिनयागः
उरस्तात्

सु० फ० न० ६

लेतरूपयस्व । अर्धयः । ब्रह्मन् । अग्नीदुपः ॥ ततः संवदस्वेत्यादि । परिधिभिः सहोपवेशं नु होति । अग्नीत
 ॐ नु होमिता सुभगसो भगा यपुरुतमं पुरुतमं वस्यन्वाहा । इदं सो भगा यनव । त्रीणि स मिष्टयज्ञं षिष्ट्वा
 मातुर्विदो यज्ञयज्ञमेषत इति । ॐ देवा गातुः । ते धाः । इदं वातायः । ॐ यज्ञयज्ञं गच्छ । गच्छ स्वाहा । ॥ इदं यज्ञाय नमः ॥ ॐ
 एष ते यज्ञो यः । नुषस्व स्वाहा । इदं यज्ञपतये । इतः प्रभृति कर्मापवर्गांति । पर्वसंख्यं सुवपनं वा प्रागेत्याह । अपरे
 एदक्षिणाग्निं दक्षिणागोदानमुदति । ॐ सवित्रा प्रसूता देव्या आपः । इदं तु ते तनूं दीर्घायुत्वा यवर्चसे । ज्येष्ठा शत
 व्याविनीय । त्रीणि कुशतस्तृणाः । न्यंतर्द्धा लोषध इति । ॐ ओषधे त्रायस्वा । त्रायुषमिति यजमानो जपति । ॐ त्रा
 युषं जमदग्नेः । त्रायुषं । शिवो नामेति । जोहुरमादाय । ॐ शिवो नामासि । हिंसीः । निवर्तयामीति वपति । ॐ निव
 र्तया । सुवीर्याय । एवं पश्चादुत्तरतश्च । जपक्षुरादानवर्जं । अस्थे । दिकवैश्वदेवपूर्वणः । समृध्यर्थं यथा संपन्न
 नानेन तत्सिपर्यतेन शतं ब्राह्मणान हंतर्पयिष्ये ॥ इति वैश्वदेवपूर्वोक्तं । ॐ आषा वैश्वदेवप्रघासाः । तिर्यो वसिसे परि
 धानं । प्रतिप्रकृतुर्वरणं । आहवनीये भू संस्काराः । समारोपार्थं गार्हपत्या दाहवनीयमुधरामि । अयं ते
 यो निरिति समारोहः । ॐ अयं ते यो निः । रयिं । सकृन्मन्त्रेण विसृज्य । ॥ इदं एव मेवाहवनीये । उदवसायागा
 हपत्ये भू संस्काराः । निर्मथ्य । स्थापनं । भू संस्कारपूर्वकमाहवनीयदक्षिणाग्न्या सुधरणं । एदिकवर्तुणप्र
 घासा र्थं गार्ह । अग्न्यन्वाधानं । ~~सिस्वयेतु भगवो य एतस्वच्छिनत्ति~~ । ॐ इदं वाताय नमः । अजंता

४ न कृतं चेतः
 संकल्पितं चेतः
 वं वा हि कथं सुग
 वरुणप्रघासा
 चातुमस्थितं गत

ममाग्नेवर्चो ॥ १४

५५ अधः शायी मध्वाश्चतुजायो पायी मा

ने एव वरुणप्रघासे च ५५

उदका मवायं च
 इदं वाताय नमः
 सस्यतानि च
 प्रघासे च ५५

अथ येनैव कर्मणः ॥ अतिप्रसङ्गः कर्मणा न कर्मणो मे पीकर्मणः ॥ अनेउकीरूणाः प्रध्याल्योषधये नयोः ॥ अनेउकीरूणाः प्रध्याल्योषधये नयोः ॥
 करभपात्राणां प्रत्येकमात्रं भस्मस्मै ॥ इहं मरुतामिति नेशाः ॥ पा-यं गुलिप्रक्षात्रं न स्वापनी ॥ ततो यथासं कपरिमुदासनं ॥ एकमुदास
 यामि ॥ शारवाह्वेन मुभयोः ॥ पूर्णशारवाह्विनस्मि ॥ अंश्चेत्वाह्विनस्मि ॥ अंश्चेत्वाह्विनस्मि ॥ अंश्चेत्वाह्विनस्मि ॥ अंश्चेत्वाह्विनस्मि ॥ अंश्चेत्वाह्विनस्मि ॥
 लादुपवेष्टुं कर्तुं यद्युर्ध्वं देवा विष्णोः सु ॥ वसोः पवित्रं वृद्धा ॥ अंश्चेत्वाह्विनस्मि ॥ अंश्चेत्वाह्विनस्मि ॥ अंश्चेत्वाह्विनस्मि ॥ अंश्चेत्वाह्विनस्मि ॥ अंश्चेत्वाह्विनस्मि ॥
 योर्दक्षिणवेदे दक्षिणत उपवेशनं ॥ दक्षिणवेदिः प्राङ्मुखी ॥ आहवनी मस्य पुरस्ताद्देही करोति प्रादेशो वराष्ट्रयो
 धारथमायुतरा ॥ चतुररत्निर्वा पश्चात् ॥ प्रथमः ॥ द्वितीयः ॥ तृतीयः ॥ चतुर्थः ॥ स्वप्नप्राचीषद्धा ॥ प्रथमः ॥ द्वितीयः ॥ तृतीयः ॥
 तीर्थः चतुर्थः ॥ पंचमः ॥ षष्ठः ॥ सप्तमः ॥ अष्टमः ॥ नवः ॥ दशमः ॥ अष्टमः ॥ द्वितीयः ॥ तृतीयः ॥ तेषां मध्ये सां कुः ॥ अपरिमिता वा ॥ अ
 निमामितो ॥ ७ तेषां वेदेषां परिमृत्युः ॥ विद्वत्तृतीयोऽग्नी दुत्तरत उत्करः करोति ॥ सप्तमः ॥ अष्टमः ॥ नवः ॥ दशमः ॥ अष्टमः ॥ द्वितीयः ॥ तृतीयः ॥ तेषां मध्ये सां कुः ॥ अपरिमिता वा ॥ अ
 नादिकरोति ॥ उभयोरेक उत्करः ॥ अपरेण वेदिं प्रति प्रस्थातुः स चरः ॥ तृतीयः चतुर्थः ॥ सप्तमः ॥ अष्टमः ॥ नवः ॥ दशमः ॥ अष्टमः ॥ द्वितीयः ॥ तृतीयः ॥ तेषां मध्ये सां कुः ॥ अपरिमिता वा ॥ अ
 वः ॥ ब्रह्मा ॥ इहं स्पृती परिगृहीतं वेदी सुगावो देवाः लदनी नित त्वनयो ॥ ६ प्रथमेनां ॥ साध्वं नोर्हं ॥ स्वेष्टधियो देव्यो देव्यो स्ता
 देवतावधयितां कमुवाना कस्य पृष्ठे यं यजमानं च धनं ॥ अंश्चेत्वाह्विनस्मि ॥ अंश्चेत्वाह्विनस्मि ॥ अंश्चेत्वाह्विनस्मि ॥ अंश्चेत्वाह्विनस्मि ॥ अंश्चेत्वाह्विनस्मि ॥
 हाहरत्रिस्त्रिः ॥ दृष्ट्वाग्नीक्षेत्रां समृशति ॥ समं शानं ते चात्वा लेमानं ॥ अध्वर्यो देवा ब्रह्मयजमानो दक्षिणत उपवेशनं ॥ शम्पा मास
 म्नात्वा लंमिमीते ॥ पूर्वोत्तरं करु संचरं परिहाय शम्पा मुदीची निरुधाति पुरस्ताद्दक्षिणतः प्राची मुत्तरतश्च स्वेष्टधियो देव्यो देव्यो स्ता

卷之六

卷之六

॥३॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

X X... पुनस्तु खनप्रोक्षणे चाधिके कृत्वा दक्षिण माहनी येऽग्निनिदधाति=

गत

X प्रणीताद्यतनः २

जेय

पूर्वकं ~~विप्रतिप्रस्थातानिदधाति। उपयमनीरुपनिवपति। उतरतउतरवेधामध्ययुः प्रातिप्रस्थाता~~
चाहवनीयखरो। ततोऽध्ययुः। द्विरासनं। प्रणीताप्रणयनं। आहवनीयवर्जत्रयाणां परिस्ररणं। प्रतिप्रस्थातुः
स्वाहवनीयस्येव। अध्वयुः पात्रासादनं। शूर्पकपालानित्रयस्त्रिंशत्। स्वाह्यस्तिस्रः। शम्याक० धान्यं शा
खोपवेशः संयवनोदकं स्ना० वेदोदोहनचतुष्टयं दधि दक्षिणावेधेनः अभिः इध्माविंशतिः कुशप्रस्र
प्रस्तरोषसन्नधनेधावर्हिः सुवोजुहः उपभृदयं ध्रुवाप्राशित्रहरश्चतानमेक्षणोवाजिनभांडं पुरो
डाशपात्र्यश्चतस्रः योक्तं दधि घूनकुशाः परिधयस्त्रयः शमीपत्रमिश्राणि करीराणि मंधनच
तुष्टयं होतृपीठं कुशास्तीर्णं इडा० पात्रं क्षुरचतुष्टयं। ततः प्रतिप्रस्थातुः पात्रासादनं। स्वाह्वी आ
ज्यं च वेदोदोहनचतुष्टयं दधि अभिः इध्माविंशतिः बर्हिः सुवोजुहः ऐर्षिकं शूर्पं करं भपात्रीउ
पभृदध्रुवाश्चतानमेक्षणं घूनकुशाः परिधयः वाजिनभांडं शमीपत्राशमिश्राणि करीराणि दधि।
गार्हपत्यस्य पश्चोऽस्योप०। अथाध्ययुः। पात्रांतरं प्रोक्षणीरुनीय शूर्पानि होत्रहवण्योदा
नादि। ग्रहणे। अग्नये जुष्टा सोमाय जु०। सवित्रे जु०। सरस्वते जु०। पूषते जु०। इंद्राग्निभ्यां जु०। कायजु०।
पान्त्रांतरात्प्रोक्षणीरग्निहोत्रहवण्यं कृत्वा हविः प्रोक्षणं। तत्र त्वाजुष्टमीति विशेषः। उभयोः पात्रप्रोक्ष

पयस्यार्व

X द्वयं

२X नित्योभ्योधिकं निंज्ञानः पयस्येवाकृणीमाहनीकायएककपालः X२ (प्रोक्षा)

11911

उपयो २

८

४

ततः अथ यो रूप भूत दयं । ततः प्रति प्रस्थातु रूप भूत दयं । ततो ध्वयो ध्वयो । ततः प्रति प्रस्थातु ध्वयो ।
 ततः स्तूष्णी प्राशिन्न हरणे श्रुता व दानं मे क्षत्वं च ध्वयोः । ततः प्रति प्रस्थातुः श्रुता व दान करै भ
 पात्र्योः श्रु । ततो वा । जिन भांड मु भयोः । ततः पुरोडाश पात्रीणां । ततः संमार्जना न्यपास्य तु फेरे ।
 ततः पत्नी संनहनं । आज्ये उ दास्य पत्न्या ज्ये अवेक्षस्व । अदब्धेन ॥ यथा स्ववेद्यो करोत्यपरं
 प्रोक्षणीभ्यः । आज्यो लवनं । प्रोक्ष एयु लवनं । आज्या वेक्षतां । ईक्षतां ते पृषदाज्यक ॥ २५

अनुयाजार्थः
 सर्वत्र १
 ध्वयं

तच्च दध्याज्यं प्रक्षिपेत् । नुक्ता मुपभृते च । चतुर्गृहीतं गृहीत्वा । ततः चतुर्गृहीतं ज्योतिरसि
 विश्वरूपं विश्वेषां देवानां । मित्रे विष्णवे । अश्विनो बभूवुः । अश्विनो बभूवुः । अश्विनो बभूवुः । अश्विनो बभूवुः ।
 लवनाक्षि । ततो वा । जिन भांड मु भयोः । ततः पुरोडाश पात्रीणां । ततः संमार्जना न्यपास्य तु फेरे ।
 जमानं च धनं । ईप्रोक्षनं । ईक्षतां । ईवेक्षस्व । अदब्धेन ॥ यथा स्ववेद्यो करोत्यपरं
 स्यस्य श्रोत्रो निदध्या । ईर्षप्रद सप्रतिनि । सच सप्रतिनि । सच सप्रतिनि । सच सप्रतिनि ।

धुवासादनां

ततो ध्वयो ध्वयो । ततः प्रति प्रस्थातु रूप भूत दयं । ततो ध्वयो ध्वयो । ततः प्रति प्रस्थातु ध्वयो ।
 ततः स्तूष्णी प्राशिन्न हरणे श्रुता व दानं मे क्षत्वं च ध्वयोः । ततः प्रति प्रस्थातुः श्रुता व दान करै भ
 पात्र्योः श्रु । ततो वा । जिन भांड मु भयोः । ततः पुरोडाश पात्रीणां । ततः संमार्जना न्यपास्य तु फेरे ।
 ततः पत्नी संनहनं । आज्ये उ दास्य पत्न्या ज्ये अवेक्षस्व । अदब्धेन ॥ यथा स्ववेद्यो करोत्यपरं
 प्रोक्षणीभ्यः । आज्यो लवनं । प्रोक्ष एयु लवनं । आज्या वेक्षतां । ईक्षतां ते पृषदाज्यक ॥ २५

पत्नीर्यमेवी। करंभपात्राणां मानेयादीनां पयस्योर्वाजिनयोश्च यथास्वमभिधारः। उभौ हवीषु दास्यं प्राण सत्तं कुरु। नृत्नी
करंभपात्राणां। नत्र अध्वर्युः। अग्निं गच्छ। सोमगो। सवितारं। पूषणं। इंद्राग्री। वरुणं। पयस्यायाः। वरुणं गच्छ नैवस्य। ततः प्र
तिप्रस्ताता। मरुतो गच्छ। पयस्यायाः। मरुतो गच्छ। मेधाः। ततो अध्वर्युः। कंगच्छ। घृतेनास्यां ताण्डनं। ततो वाजि
नोगच्छेत्सुभयोः। सुवीतिहवीं। पुनरस्यां मासादमतिः। मासतीर्णं सहाज्यां प्रतिप्रस्तातादक्षिणस्याः। ३१ प्रियेण धा
आसीद। ३२ पयस्यायाः प्रियाभ्यां धामभ्यां प्रियं सदा आसीदती। अध्वर्युः कस्य प्रियेण धारमो ३३। वा
जिनस्योक्तं देवकरोत्सुभयोः। ३४ प्रियेण धाम्ना प्रियं ३५। ३६ ध्रुवा अस्मदन्ति तिस्रं व्यालभते आज्य
पूर्व। ध्रुवा अस्मदं यज्ञपतिः। पयस्यानंतरं मेषस्य। प्रतिप्रस्ताता आज्यं ज्ञातं भ्यं करंभपात्राणां मानं भ
नं करोति नृत्नी। ततो गोहवादेः। ३७ ध्रुवांति। पयस्यालंभनानंतरं मेधाः। उभयोर्वाजिनस्य। ३८ ध्रुवा
ति। पाहिनादित्यात्पानी। इंद्राहिनां यज्ञं न्यं। उदकोपः। मंधनादि हिमांसे वैधदेववदा अत्र वात्रोपायनी।
तैत्तिरीयपदं कृतो नरस्यां। इध्मात्तमिधमा दयेत्सुभयोः। प्रेषेत्तध्वर्युः सर्वत्र। ३९ अग्निं समिधमा नमस्कृत्य। अग्नि
भ्यां समिधमानाभ्यामनुब्रूहि। समदशनेत्यववाधनी। इधा धानादिपूर्वाधारं तसुभयोः। अग्नीं नीत्नीदृष्टि। संता अत्र
जनाय प्रेषिते संमृष्टे प्रतिप्रस्ताता पत्नीमानेष्यन्नाह केन चरसीति संचं स्तुता नाचष्टे। तेषां निवो रु
ज्जा। नि। प्रतिसं स्तुतमना ख्यातमहितं शांतिभ्य इति श्रुतेः। जिस्वेन्नमस्ते नमः नमः नमः नमः नमः

॥ ९॥

ऊ होति पक्षे
उपस्ताराधभा
की ६

नियमः ॥ १॥ २॥ ३॥ ४॥ ५॥ ६॥ ७॥ ८॥ ९॥ १०॥ ११॥ १२॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥ १९॥ २०॥ २१॥ २२॥ २३॥ २४॥ २५॥ २६॥ २७॥ २८॥ २९॥ ३०॥ ३१॥ ३२॥ ३३॥ ३४॥ ३५॥ ३६॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥ ४१॥ ४२॥ ४३॥ ४४॥ ४५॥ ४६॥ ४७॥ ४८॥ ४९॥ ५०॥ ५१॥ ५२॥ ५३॥ ५४॥ ५५॥ ५६॥ ५७॥ ५८॥ ५९॥ ६०॥ ६१॥ ६२॥ ६३॥ ६४॥ ६५॥ ६६॥ ६७॥ ६८॥ ६९॥ ७०॥ ७१॥ ७२॥ ७३॥ ७४॥ ७५॥ ७६॥ ७७॥ ७८॥ ७९॥ ८०॥ ८१॥ ८२॥ ८३॥ ८४॥ ८५॥ ८६॥ ८७॥ ८८॥ ८९॥ ९०॥ ९१॥ ९२॥ ९३॥ ९४॥ ९५॥ ९६॥ ९७॥ ९८॥ ९९॥ १००॥

प्रत्यागमनेन ब्रह्म

मन्त्रपाठः ॥ ३०० प्रधासिनो षसः ॥ ध्रुवायाः श्रुपमुपस्ताराधभा ॥ यथा चिन्ता करिष्यन्ता न्यवधा यदिरभिधाय
पत्नी हस्ते समपर्वति ॥ ~~आग्नेयं प्रधासिनो षसः ॥ ध्रुवायाः श्रुपमुपस्ताराधभा ॥ यथा चिन्ता करिष्यन्ता न्यवधा यदिरभिधाय~~
त्यङ्गुली जाया पत्नी वा दक्षिणे नाहृत्य त्रीधेन पूर्वेण वेदिमपरेण वा यद्वा मइति ॥ ३०० यद्वा मेयं महस्वाहा
इदं मरुद्गो नमम ॥ मोषुण इति यजमानो जपति ॥ ३०० मोषुण इदं दत्तेगी ॥ अक्रन्कर्मैत्येनावाच
यतिप्रतिनयन ॥ ३०० अक्रन्कर्म ० भुव इति ब्रूहि ॥ ३०० अक्रन्कर्म ० भुवः ॥ आगते संमार्जनाद्याज्यभागा
भ्यां ॥ तत्राविशेषः ॥ आग्नीधस्तनसं ॥ न हनेन तयो रग्नी संमार्जितोऽजलि करणादिस्तुक्सादनांतमुभ
योः ॥ होतृवरणमुभयोः ॥ पश्चादतिप्रस्थाता तत्पातिष्ठतियपा होता तयो रससंमर्शनं करोति ॥ सुगादाप
नाद्युभयोः ॥ तत्रोत्तमे प्रयाजे ॥ इदमग्नये सोमायाग्नये सोमायसवित्रे सरस्वत्यै पूर्य इन्द्राग्निभ्यावरुणाय
मरुद्गाः कायदेवेभ्य आज्ययेभ्यो वाजिभ्यो नमम पंचममनतस्य ० यासम् ॥ वाजिनानां तानां प्रयाज
शेषेणाभिघारणमुभयोः ॥ आज्यभागा उभयोः ॥ स्तक्कृशाणि राक्षसेति प्रस्थाता ॥ हविर्भिध्व
रति ॥ आग्नेयादिषोऽष्टा तानां ॥ तत इन्द्राग्निभ्यामनु ब्रूहि ॥ इन्द्राग्नी यज ॥ इमिन्द्राग्निभ्यां

नमः ॥ १॥ २॥ ३॥ ४॥ ५॥ ६॥ ७॥ ८॥ ९॥ १०॥ ११॥ १२॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥ १९॥ २०॥ २१॥ २२॥ २३॥ २४॥ २५॥ २६॥ २७॥ २८॥ २९॥ ३०॥ ३१॥ ३२॥ ३३॥ ३४॥ ३५॥ ३६॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥ ४१॥ ४२॥ ४३॥ ४४॥ ४५॥ ४६॥ ४७॥ ४८॥ ४९॥ ५०॥ ५१॥ ५२॥ ५३॥ ५४॥ ५५॥ ५६॥ ५७॥ ५८॥ ५९॥ ६०॥ ६१॥ ६२॥ ६३॥ ६४॥ ६५॥ ६६॥ ६७॥ ६८॥ ६९॥ ७०॥ ७१॥ ७२॥ ७३॥ ७४॥ ७५॥ ७६॥ ७७॥ ७८॥ ७९॥ ८०॥ ८१॥ ८२॥ ८३॥ ८४॥ ८५॥ ८६॥ ८७॥ ८८॥ ८९॥ ९०॥ ९१॥ ९२॥ ९३॥ ९४॥ ९५॥ ९६॥ ९७॥ ९८॥ ९९॥ १००॥

॥ ९॥

नयस्यायाः प्रचरणकाले मेधोव्यतिहरतः। वासुण्यां मेवं। मासत्यां मेवं। अध्वर्युः। वसुणायां नूत्रं ३ हि। उपसीर्य। अय
तरा। वदनेन सह मेवं। प्रत्युपसारः। क्षताभ्यंगः। ओश्रा०। अस्तु० वरुणं यज। इदं वरुणाया०। सस्येन सुचो गृ
हीत्वा प्रतिप्रस्थातुं वासो दक्षिणेन मरुद्भो नुवाच यति। मरुद्भो नूत्रं ३ हि। उपसारः। अयतदा वदनेन सह मेवं।
प्रत्युपसारः। क्षताभ्यंगः। ओश्रा०। अस्तु० मरुतो यज। इदं मरु०। हविर्भिश्चरितः। काय अनु०। उपसारः। ३ हि
रभिधारणां ओश्रा०। अस्तु०। कं यज। अपरिवर्तनं। इदं काय०। उभौ स्विष्टकृत्समृति। अग्नये। (स्वर्गदुत एकमपस्तु)
स्विष्टकृते नूत्रं ३ हि। अग्निर्दस्विष्टकृतं यज। इदं मग्नये स्विष्ट०। प्राशित्रा वदानाधः। ध्वयोः
इदं मवशाय प्रतिप्रस्थाते प्रमृत्ति। सर्वहविर्भ्यः। तत्र प्रतिप्रस्थाता मासत्याः। द्दिरवदामाध्वर्यवे जयधृति। ततो
ध्वर्युर्द्दिरभिधार्य षडक्तादिकरोति नैऋतं। नयस्य योः। इदं मुपहृय। समस्य मार्जनं तद्वत्। प्रतिप्रस्था
तापेवं स्ववेदोऽप्रस्तारे करेण भूयोः। अध्वर्युः। भागपरिहरणं। चालालोकरा वनरेण दक्षिणामानीयात्तभते। प्रजा० हि धेनु
रस्युर्जमपि० च। अस्य वरुणप्रघासपर्वणं समृद्धिर्धेनुं दक्षिणां वसुणां। ब्राह्मणा इयं धेनुः प्रातिगृज्जित। वासुण्याः स्था वो ४
पनैः मवधृथाध्वं। समस्योः सुके। भूयोः। अध्वर्युः। वसुप्रस्थास्यावः समिधावाधायानी। अग्नीत्समृद्धि। अग्नीः अयत्र समिधा
धानं संमार्गश्चाऽप्रतिष्ठतमिति ब्रह्मणानुज्ञातो वनुयाजैर्न विभिश्वरर्तैः। एष दान्याभ्यां। बहुधसहमयोः। समानयनी। धारा नुया
ज उभयोः। व्यूहने। अग्नेः सोमस्य सवितुः सरस्वत्याः। इत्यं दान्यावर्तुणस्य कस्य उज्जितिमिति। अग्निः सोमः सविता सरस्वती पूर्वे दानी

उपोऽः

पमर्त्यो

वो ४

मेधोध्वयो
रेव=४

संचरमभ्यु
क्ष्य ४६

तत इदं न
क्षी ५४

५ सुचो व्यूहतो ध्वर्युः

चातु०
११९०११

वरुणं कः। तमपनुदंतु यमयमिति। श्रुपं जुहो। परिनिधाय प्रतिप्रस्थातु बृहन्। मरुता नृजिति। मरुतस्तमपनुदंतु यमयं० अभ्युक्ष्य
परिध्वंजनां धुभयोः सहस्रश्रवया प्रसारहोमांतं। इदमग्नये सोमायाग्नये सोमायसवित्रे सरस्वत्यै पूजे इन्द्राग्निभ्यां वरुणाय म
रुद्भ्यः कायदेवेभ्य आज्यपेभ्यो ग्नये होत्राय वाजिभ्यो नमः। अतुप्रहरतमित्याग्नीध्रस्य प्रेषः। प्रास्यतृणं। चक्षुष्या० हि उरकोपः।
प्रहृत्य तृणं तेन वरति विमुच्य वासुचौ। उभयोर्वाजिनयागः। समासि च्यवाजिनभक्षः। होता। अध्वर्युः उपहृत्य स्व। प्रतिप्र
स्थात रूप० ब्रह्मलुप० अग्नीदुप० यजमानोप० ततो ध्वर्युः। होतरूप० प्रतिप्रस्थातरूप० ब्रह्मलुप० अग्नीदुप० यज
मानो० ततः प्रतिप्रस्थाता। होतरूप० अध्वर्युः० ब्रह्मलुप० अग्नीदुप० यजमानो० ततो ब्रह्मा। होत० अध्वर्युः० प्रति
प्रस्थातरूप० अग्नीदुप० यजमानो० ततो अग्नीतः। होतरूप० अध्वर्युः० प्रतिप्रस्थात० ब्रह्मलुप० यजमा
नो० ततो यजमानः। होतरूप० अध्वर्युः० प्रतिप्रस्थात० ब्रह्मलुप० अग्नीदुप० अजुनां त्वेति भक्षणं। अग्नीत्सवदस्वा अ
ग्नानग्नीदित्यादि। अपरस्परं संवादो ध्वयोः। उभयोः परिधिप्रक्षेपः। ॐ यं परिधिं० ते। परिधिभिंस होपवेषं जुहोति। अग्नीदुपवेषं
जुहोति स्वास्तमग० स्य स्वाहा। इदं सोमगाय० स० स्तवभागा इति स० स्तवां जुहोति। ॐ स० स्त० वाट्। इदं विश्वेभ्यो० घृताची
इति धुरिनिदधाति। उँ घृता० धनं। यज्ञनमश्च त इति वेदिमा कृमते। क्रमेण द्वयोरात्वंभः। ॐ यज्ञनम० स्व। पत्नी संयाजादि दक्षिणाग्नि
होमांतमध्वयेरिव। वेदद्वयं प्रतुच्य। ॐ वेदो सि० भूयाः२। योक्तव। प्रमासुं० धातुः। स्तृणा त्यावेदेः। त्रीणि स मिष्टयज्ञं० विजुहोति
देवागानुविदो यज्ञयज्ञमेषत इति। ॐ देवागा० धाः। इदं वाताय० यज्ञयज्ञगच्छ० स्वाहा। इदं यज्ञाय० ॐ एषते० स्व स्वाहा। इदं यज्ञ
पतये० समिष्टयज्ञं० विजुहोति। प्राणीतापत्नी संन हनाग्निमथनाश्रुतप्रत्याश्रुतप्रैषयज्ञमा
नवाचन होतृषदनवरण प्राशित्रां गुलिपवीजनावानरेडाभागा पराग्न्यवभृथान्न प्रतिप्रस्थाता। कृतातु करो न्यजदक्षिणास्या।
पातसुन्नाक सुमेमापु०

११९०११

स्वात्मलक्ष्मी $\times \times$ विष्णु

१ पात्र प्रोक्षणा
दिपेयणवर्जम्

नाथानां धर्मनिब
न्धनादिनां धर्मनिब

अथावधुष्टिः। वारुणी निष्कावेणावधुष्टिः। उरु० हीति वाचयति। उरु० हि० श्रित्तिः। उरु० हि० श्रित्तिः। तस्मात्
मेत्यातत्राधुष्टिर्वाहुरहीने यजमाने० जले प्रवेशयति। ततः स्वयमपूजयति। तत्राधुष्टिः। तस्मात्
परिस्तीर्य सानिधमाधाय तस्मिन् नैवेद्यं कृत्वा तिष्ठति। उरु० हि० श्रित्तिः। तस्मात्
रुद्रयाजोपजति। उरु० हि० श्रित्तिः। तस्मात्
नाहव रुद्रयाजोपजति। उरु० हि० श्रित्तिः। तस्मात्
जीव रुद्रयाजोपजति। उरु० हि० श्रित्तिः। तस्मात्
जामापनी स्नातो नज्जताव न्यायस्य पृष्ठधावतो न्यायस्य पृष्ठधावते। उरु० हि० श्रित्तिः। तस्मात्
राव नरेण। आहवनीये सन्निधाधाने देवानां रुद्रमिदं स्तुति। उरु० हि० श्रित्तिः। तस्मात्
ततो बहिर्होम उभयोः। प्रणीतो विनीकः। उरु० हि० श्रित्तिः। तस्मात्
पाणि कं वपनं। उरु० हि० श्रित्तिः। तस्मात्
सामं। उरु० हि० श्रित्तिः। तस्मात्
मिष्यन्त्यो सुधरणं। उरु० हि० श्रित्तिः। तस्मात्
कवते नृपः। उरु० हि० श्रित्तिः। तस्मात्
नीकवते नृपः। उरु० हि० श्रित्तिः। तस्मात्
वीरुमपनुदत्तु० मि। उरु० हि० श्रित्तिः। तस्मात्
शम्या० पवित्रे संयवने दं०। उरु० हि० श्रित्तिः। तस्मात्
जुष्टं। उरु० हि० श्रित्तिः। तस्मात्

५८ इति वरुणप्रधायः

१५ ततः प्रश्नान्नादि १५ ६५ महेन्द्र १५
१५ उपरमो सोपने द्ययगाव अनवाधने समदशनेति ५ १ रुद्रांती १२ पुरोडाशपाचैनाद

३६१

भागाभावः

सांतपनेभ्यो

गच्छ०६। उत्तमे प्रयाजे मित्रये सोमाय मरुद्भ्यः सांतपनेभ्यो देवेभ्यः म०। प्रधानयागे। मरुद्भ्योऽनुव्रैहि। मरुतं सांतपना न्यजा। इदं
 मरुद्भ्यः सांतपनेभ्यः। चतुर्धा किरणं न०। मरुतां सांतपना नाहु०। माहमि। मरुतः सांतपना स्तम० मि। प्रस्तरहो मे। इह मग्ने
 सोमाय मरुद्भ्यः सांतपनेभ्यो देवेभ्यः। समिष्टयजुरं तं भवति। मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यः सायं वरुः पयसि। सायं होमा सुवी३
 धमस्ताने शकल परिधिनिधाय। प्रलीतानां यश्चात्र। सोनाय्य वत्तस्मी। तस्मी शारवां छिद्रावत्सा। पाकरणी तस्मी। ब्रह्मोपवेश
 ने च तस्मी। यजमानवाचं यद्येति श्रेयः। पात्रा सादनं। श्रुपि लिङ्गि स्त्री कृष्णा जिनोऽरुखलमुत्तरी। पात्री धान्यं पवित्रं छेदनातिष्ठ
 वित्रे। स्त्राली भ्राज्यं च। वेदेदेह न पवित्रं। एकमिध्माकाष्ठं सारमाभ्यर्चिः। सुबोजुहः। मेक्षणं देशावा। योक्तयून कृशाश्वा। परिधयः। होतृपति
 कुशास्तीर्णं। इडापात्री। स्त्रेपापि हत पात्री करणादि गृहणे मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यो जुहो। प्रोक्षणे ताधिकः। कुक्ष्याह न नवर्जं कृत्वा जि
 नाह नदि कणानि धानां तं। कुंडनं। आभ्यनिव निवेदं धौ। ईक्षणां तं स्त्राली मातृयतस्यां होतृपति विधाय तस्मिन् यावेत्तं देहयित्वा तं दुकाभ्रं
 व्यतस्मिन् पवित्रे पात्रे पयसि। तं वापः। आभ्या चिश्चयणं। चरो रधिश्चयणं। अधर्मा सि विष्वायुः। पर्याग्निकरणा। अंतरितं रक्षो तरि।
 अपस्य शः। देवस्तेति श्रयणं। माभेरित्यालंभः। स्पम मुद्युम्य प्रोक्षणी रासादये धमवर्हि रूप सादय सुचं। समृद्धि पत्नी च स न ह्या ज्येनोदे हि।
 नस्प्यो दक्ष हा रणाण्या रव नेजने। अपरेण प्रलीतानां स्पे धावर्हि रं सादनं। सुबजुहमे क्षण रावाणां संमार्गः। समाजो नापा सना
 न्निप्रतिश्रुः। ज्यावेक्षणां तं। नेधवेद्योः प्रोक्षणां। ब्रह्म नवर्हि प्रोक्षणीमि। प्रोक्षयज्ञं० बर्हि रसि सुचेत्वा जुष्टं प्रोक्षामि। शेषं मूले श्रुपति च त्वादि य
 युं दन मिति। अदि तैयुं दन मसि। प्रलीता स पवित्र निधानं। बर्हि विस्ति स्य तूष्मी प्रस्तर गृहणाद्ये रव घ्रादनां तं। ततो गार्हपत्यं रावायोः स्त्रोप
 नं। तयो रूपस्तारः। अपयित्वा भिघार्यो दस्य। उदक। प्राणदानं। मरुतो गृहमेधि नोग्र। शरावयो रुधुरनि। सरोपं सिचने मध्ये कृता सर्पि
 रासि च त्वाज्योर्षं। विभज्या सेकः। ततः शरावौ सुकस्त्रे वं या सयवे दित मी पेठ्ठापनं। अभिष्टय तस्मी तूष्मी वेद्यभि मर्शनं०। परिधि परिधानं
 समंत्रकं। परिधिं स्य श्यसमि निरसनं। सूर्यस्वेति जपः। शक धान्या धार्यो आचृत्यो तयो रा सादनं। प्रियाभ्या धामभ्यां प्रियं स ह आसीदनां
 तस्मी सुवासादनं। बर्हिषस्तु नो निदधानि सवितुरिति। सविनु०। प्रस्तर स्तरणं। अभिन्यासः। सव्याश्रये०। असि जुहू न विस्पेपाप

घातकं =

गते =

उवाकत साह

आ-यभागाव-

निरुद्धी

(२ मयो धना वा सादय ४२) (४३ स्तरण यजुषा बोध)
 © Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri
 सुबजुहं पयसमाधुनं दस्यवासादनं २

गृहेण। आलेभे। ओदनस्तु आश्रम्यते भः पूर्वाततो दक्षिणां दनस्य। नास्तीति भोदका लं भौ। होतृषदनं निधाय। एहि होतः। समं त्रकं होतृवरणं। होतृ
 पुप विष्टे सत्यध्वर्युः सुवं सुचं चादृष्टोऽग्नयेऽनुब्रूहीत्याह। ततो दक्षिणादोदनाच्च नुर्गृहीतमाज्यं च हविः जुह्वा न वदयाति क्रम्याश्रम्या। त्रिं य
 ३ न जेत्युक्तावपद्मतेऽहोति। वमुदोदनात्तेन दद्यात् सोमं यजेति। गृहमेधिसिष्टकृतौ चाज्यं भो। मरुतो गृहमेधिनोऽनुब्रूहीत्यु ३ मरुसमावदा
 लो दक्षिणां दनस्तु दद्यात् जुह्वा मुपस्तीर्य तत एव मध्यासुर्वार्धा चान्नं यततः सकृदभेद्यामीति क्रम्या। ओ३ आ३ वय। अस्तु ओ३ वद। मरुतो गृहमेधि
 एवमु यज। इह मरुतो गृहमेधिभ्यो नमः। अग्नये सिष्टकृतेऽनुब्रूहि। ततो दनस्तु दद्यात् जुह्वा मुपस्तीर्य ततो द्विरवदयाय ततः पुनरभिघायीति क्रम्या। ओ
 निः आ३ व०। अस्तु०। अ० सिष्टकृतं यज। इह मरुतये सि०। अपस्पृश। निधाय सुचो। न सं चराभ्युक्ष्यं। न प्राशितमिडांतं भवति। इडां पे चावनां०
 ज्यो। दक्षिणां दनाहं उपस्तीर्य। पूर्वमर्जनमुपहृय। अपरेण वेदि ६ सुमित्रियान इति। ३ सुमित्रिया तु प्राशितं त्रिपुक्ताः। यजमानस्य प्रा
 उपनीताः यजमानगृह्याहविरुष्टिष्टाशा क्रतिजो ब्राह्मणाश्चान्ये वहुश्चरं। पावित्र्यप्रतिपत्तिर्नामसंमार्गः। व्यहने। मरुतो गृहमेधिना मुज्जि० मि। अभ्युक्ष्य
 ४ आश्राव्य० ध्यंजनं स्तुतवाक्येषः। प्रस्तरग्रहणं मध्यमूलयोरपि जुह्वे। रिक्तं तु खली विदधाति। कामेवांजनं। नीचैर्हरणं। तृणग्रहणं। प्रस्तरहोमः। इह म
 नये सोमाय मरुतो गृहमेधिभ्यो नमो होत्राय न०। अनुग्रहरात् तृणप्रक्षेपः। आलो दका लं भौ। संवदस्वत्यादिरभावेऽपरिधिप्रक्षेपः। संत
 वाकुतिः। धुरिनिधाने। घृताय सिधुर्यो पाहिसुन्नासि सुमेमाधेहि। न वेधा लेभः। वेदयोः क्रविमोकः। ३ आवेदः स्तरणं। अन्ये वदद्यात् न व हि हर्मिः।
 प्रातर्वाशेषभागात् राक्षसभागः। सांतपनीया ६ संस्थाप्या इति गृहमेधिया। यवावाऽति होत्र होमः। मरुतो गृहमेधिना मुज्जि० मि। तभिर्वत्सांस्तु सज्यनिवांयावत्सव
 ध्याति। अत्र वत्स्यस्तु स्त्रीमासत संस्कारः। दक्षिणातो वत्स्यजमानोपवेशनं। यथैकं कतद्व्याः समागं। प्रतपने। आहवनीयं परिस्तीर्य
 समिधमाधाय। दद्यात् जुह्वा मुपस्तीर्य तत एव मध्यासुर्वार्धा चान्नं यततः सकृदभेद्यामीति क्रम्या। ओ३ आ३ वय। अस्तु ओ३ वद। मरुतो गृहमेधि
 लेति। अ० व्या हरति ब्रह्मानुधुधीत्याह। इह म इति जुहोति। यद्व्या गृहीतं नृत्। ३ इह म इह द्वा० स्वाहा। इह म इह द्वा०। नृषभो दक्षिणा। अ
 स्यस्वि होमस्य सप्तध्वर्यं दृषभं दक्षिणां ब्रह्माध्वर्यभ्यामहंसि प्रहरे। इति दक्षिणेन। ततो वहिर्हिनादिकमपि वगतिं। इति सांतपनीया॥

३ न
एवमु

निः

उपनीताः
४ आश्राव्य०

३ इह म इह द्वा०
यद्व्या गृहीतं

मरुसमावदा
नृषभो दक्षिणा

मरुतो गृहमेधिना

मरुतो गृहमेधिना

४४ रात्रौ। प्रातर्द्वितीयाह्वा। इति दक्षिणः ४४

तेन शब्देन सतीत्यर्थः

श्रीः। मरुत्तकीडिभ्यः सत्यकपालोदित्येचरुः। उधरणे। केडि-यादित्येष्टार्थं गार्होमि २। वरणे। केडि-यादित्येष्टावयंवेतनं
वणीमहे। पात्रासादने सत्यकपालानि। यरुस्त्राल्येका। मेक्षणं। विंशतिरिधमकाष्टानि। पुरोडाशपात्रि १। अन्य
पदुसादनं सत्यकपालः। ग्रहणे। मरुत्तः कीडिभ्यो जुष्टं। अदित्ये जुष्टं। प्रोक्षणे त्वाधिकः। कणांते विभज्या लभः। इदं मरुत्तं
अग्निहोत्रहवणीकीडिनां। इदमदित्याः। प्राणदाने। मरुत्तः कीडिनो गच्छ। अदित्याः तिगं। अववाधने सत्यदशेनेति। उत्तमे प्रयागे। इ
स्यपवित्रे इदं मरुत्तं सोमाय मरुत्तः कीडिभ्यो उदित्ये देवभ्यः। प्रधानयागे मरुत्तः कीडिभ्योऽनुब्रूहि। मरुत्तः कीडिनो यज। इ
नानि पवित्रे इदं मरुत्तः कीडिभ्यो। अदित्याः अनुब्रूहि। अदित्यं यज। इदमदित्यै वाततः स्विष्टकृदादि। पुरोडाशस्य न प्राशि
कृतं शय्या च त्रेडा व्यतिरिक्तं। चरोस्तु सर्वं। ग्रहणे। मरुत्तं कीडिनामदित्या उज्जितिमंमि। मरुत्तः कीडिनोदितिस्तमपनुदंनुयं
मि। प्रस्तरहोमे। इदमग्नये सोमाय मरुत्तः कीडिभ्योदित्ये देवभ्यः। अन्यत्कर्मापवर्गातिं प्रकृतिवत् इति केडि-या
दित्येष्टिः। अथ महाहविः। इति मरुत्तः प्रधानप्रवृत्तेऽतवासाः
पत्नी च। गार्हपत्यस्य नयनं। नित्येभ्यो धिका यै शान्तेनाहं इष्टं सर्वं स्वकर्मण एककपालः। उधरणे। महाहविर्ये गार्होमि। एवं शि
णान्ते चतुरासनं। वरणे। गोमहाहविषा वयं यस्यामहेतत्र भूपते हे। उत्तरवेद्यग्निप्रणयनमथन एषा ज्येष्ठवसुणप्रधास
वत्। पदुसादनाद्युपयममुपनिषत्प्राप्तं वरुणप्रधासवत्। एकस्मिन्नेति प्रेषोन्नीधं प्रति। एकोत्तरवेदिः। नरक्षिणा। एकस्येवाग्नेः
प्रणयने। तत्राग्नेः प्रेषोन्नीधं प्रति। यमाणायेति प्रेषः। ततो द्विरासनं। प्रणी प्रणयनादि। पात्रासादने। अग्निहोत्रहवणी। स्यपवि
त्राणि संत्येव। श्रव्यकपालानि त्रयस्त्रिंशत्। चरुस्त्राल्यश्च मरुत्तः। शय्या कृत्वा त्रिनां। उत्तरखलमुसत्वा। दृषदुपलं। पात्री धान्या। धादिसंयव
नोदकं। स्त्राली आज्यं च। वेदोदक्षिणार्थं रूपमं। अग्निं विंशतिरिधमकाष्टानि। कुशप्रस्तं प्रस्तरापसं नक्षत्रे धावहिः। सुवोनुहः।

धुवा१

दधि।

[illegible]

माहेइश्वरः

533

सर्वत्र प्रेषा विम
-स्यागः ॥

२. ✕ नृ षभा दक्षिणा ✕ २.

अहमपत्नीयः। सर्वमपत्नीयः।

五

[illegible]

दक्षिणामुखे
नक्षत्रे

वेदः x

सम्य पात्रीद्विणागा=१५

सम

५५ चतुर्विंशति ५५

= ५१ एवार्थः =

715311

ॐ ४

येति। ॐ देव्यायैष्याय कर्म० देवपितृयज्यायेय० नि। आहनीपं पूर्वणहताऽअसंचरेप्रोक्षणीनिधानं। ततः कलाजिनादानं। ॐ शिमा
स्ता२ सि। गार्हपत्यस्य पु० विवहननपेषणे। अपेत्यपात्रा० मिति। ॐ अवधू० यः। ॐ हविः। ॐ प्रसमीवमास्तुणादि। हविरावपत्यने० ति। ॐ अग्ने० पितृवी
तये० नि। वाविस्वर्गः। ॐ हृद्वावेतिष्ठ० ति। ॐ हृद्वा० त्यः। स३३० ति। ॐ स३३० पितृभ्यो ह० धा। हविकृ० ति। ॐ हविष्कृ० ति। ॐ कुक्कुटाहननं। ति
पुनवहेति। ॐ अग्निनादिसुक्कम्लीकतिचर्चकः। ॐ पितृणां सोमवता। ॐ पितृणां वहिषदां० पितृणामग्निष्वात्तानां० च० हि० मे० व० स्ति
मि० ॥ ~~सर्वे देवो वसन्ता स कृत्स्नो करणे मलीकृत्य कृत्वा निदधति~~ पेषणोपधानं युगपत्। पुनः कला
जिनादानादिपेषणारम्भः। धान्यमसिधितुहिपितृन्। अग्नीहो० दक्षिणार्धे कपालोपधानं। धृष्टि० सीत्यु० ध्या० ॐ धृष्टि० सि। अपान्
इत्य० ति। ॐ अपाने० स३३० आदेव० त्या॥ ॐ आपितृयजं वह० कपालोपधानं। ध्रुवमसीति मध्यमं उत्तरतो द्वितीयं दक्षिणोत्तरतो
मध्यमं चतुर्थं तदुत्तरं चतुर्थं मध्यमं पूर्वपक्षे। ॐ ध्रुवमसीति मध्यमं उत्तरतो द्वितीयं दक्षिणोत्तरतो
ॐ ध्रुवमसीति मध्यमं चतुर्थं तदुत्तरं चतुर्थं मध्यमं पूर्वपक्षे। ॐ ध्रुवमसीति मध्यमं उत्तरतो द्वितीयं दक्षिणोत्तरतो
तत्र कर्पसोपधानं प्रथमं कपालधर्मेण। ॐ स३३० ति। ॐ अग्ने० ध्या० उपसर्जनी रधिअयणं गार्हपत्ये निवा० यादुग्धस्य दक्षिणाग्नेः।
यज० महीनां पयोसीत्याज्या० महीनां० ति। निरुप्याज्यं वेदेसी० ति। ॐ वेदेसियेन तं देववेदेवपितृभ्यो वेदे० याः। अध्वर्युः प्राह
णादिसंयवनांतं पूर्ववत्। गार्हपत्ये आज्यपुरोडाशदक्षिणाग्नेः। ॐ देवता। ॐ धर्मोसि विश्वायुः। दक्षिणाग्नेः धानाधिअय
णं वेदे० ति। ॐ धर्मोसि विश्वायुषः। पुरोडाशोऽरुप्र० थ्युः। ॐ अरुप्र० थ्या० तां। अग्निष्टे० वी० ॐ अग्निष्टे० त्। पात्रांगुलिप्रक्षाल
नं। पर्याग्नि० यो। गार्हपत्यां गारेणाज्यपुरोडाशदक्षिणाग्निस्तु० धानानां च पर्याग्निकरणा। ॐ अंतरि० तयः। देवस्त्वेति अयणं पुरोडा
शस्य। ॐ देवस्त्वा० के। कर्पराधस्तात् अयणं। ॐ देवो वः सवि० के। माभेरि० तालभते। पुरोडाशो माभेर्मासं विष्णाः। धानाधर्मे
ॐ माभे० ह० मासं विष्णुः। धानोद्वासनं। विभज्यालंभः। ॐ पितृणां वहिषदां। ॐ पितृणामग्निष्वात्तानां० ततो धान्यमसिधितुहिपितृ
नित्यं धानभागं दधौ पितृस्य पेषणं ग्राहणं। चतुर्थं वेदेनीहणं पिशनां धानानां च। ॐ य३३० व० या० पो० त्या० स३३० त्येति। ॐ देवस्य
त्वा० संवपामि। ततोऽग्नीनिवा० दुग्धं पावत्रोपरि निनयति। ॐ संपद्यत्रोषधीभिः समोषधयो रसेन। स३३० रेव० जुगतीभिः पू० च्यता०

ॐ १

चो. मा०
११९४११

संयोनिजनयत्येवेति उज्जनय० मि०

अभिवासः पुरो-
आश्रयेव = २

वात्रीमाभितय
गाह्वर्यात्

कृ० ४

लेमधुमन्मधुनीर्हिष्टं व्यतां। निवाभ्याङ्गधेसकृन्मधितएकशलाकामंथः। अप्रादक्षिण्येनौपाग्रंलिप्रहासनं। अ
तमेरुतिमृतावभिवास० वेपथवा। अतमेरुय० भूयान्। आहनीयपूर्वणप्रवीचं खननं उद्वं निनयनी। नितासत्येति
प्रतिमंत्रं। अत्रि० ता। इतिताया० अ० दि० का। इतिता० अ० ए० क० ता०। इदमेकता०। दक्षिणेप्रदक्षिणाग्निपरिद्वृतमुद्वारतन्मध्येविंदिकरो
लवांतरदिक्रिमासाते। वेदिकरणाधुकरकरणांतं प्रकृतिवत्। ततोवेदिमध्येस्वरं कृत्वा तत्र सधुं स्वरं स्काराद्
कृत्वा। दक्षिणाग्निमध्येऽस्याः करोति। कर्परसहितं प्रणीतानुहरणं। प्रलयजमानोवानुगच्छतः। जन्वाहायाधिप्रयणं। स्फ्रा
रानादिकरोति। देवस्यत्वे० सतणं। अ० देवस्यत्वा० आरदेध्वरकृतं देवपितृभ्यः। सव्ये कृत्वा दितृणानिधानांतं। प्रहाणे। अ० पृ
थिविदेवपितृयजन्मेष्व्यादिपुरिषप्रक्षेपांतं। द्वितीयप्रहरणं। अपारकृष्टयिदेवपितृयजना० सं। उद्वं। व्रजंगच्छेत्त्यादि।
अभिन्यस्यत्वा० देवपिति। अ० अररो० प्र० इ० प्र० स० इति तृतीयं। अ० इ० स० स० मो० क०। चतुर्थसतणमुत्करप्रक्षेपांतं। प्रलयवत्
प्यामि। प्रला। अ० वृहस्पतेप० बोदेवाः पितरः सहनानि० धेहि। ततोरेखाकरणाधुमाजनांतं। अध्याधिवे० धारयत्यनाधि
स्फ्यमुग्रभ्याह। अ० प्रोक्षणी० सन्ध्याज्येनोदेहि। ततः प्रोक्षण्यासाहनादिसंमार्जनापासनांतं। उर्जे० स्या० अ० ऊर्जेला० अध्वर्योऽग्र्य
त्वा० उ० अ० द० व्येजत्वा० सुहृदेवपितृभ्याधाम्ने० धेहि। वेधामाज्यासाह न प्रोक्षण्युत्तरतः। सवितु० ति। उ० सवि० मिः। प्रोक्षणी
श्व०। उ० सवि० सु० वः प्र० स० मिः। आज्यमवेक्षते तेजोसीतियजमानोवा। उ० तेजोसि० मसि। यत्रोपवीत्याज्यग्रहणे। अध्वर्युः उ० धाम
नामासि। जनससि। अ० द्विवेपिभृति। उ० धाम० मसि। ध्रुवायांचतुहवत्। उ० धामनामासि। प्रियं देवपितृणामनाधुष्टदेवपित
मजनससि। ततोपसव्यकृत्वा। प्रत्यनिधमं० मि० अ० कृ० लो० स्या० क्षामि। उ० वेदिसि० मि। वहि० प्रतिगृह्यवेधांकृत्वा दक्षिणाग्रां प्रा
ग्रंथिवहिः। प्रलय० प्यामीत्यारभ्यमूलावसेकांतं। वेस० स्यसूनं नाग्रेटहीत्वा त्रिस्तणं नग्निपर्येति। उत्तरापरकोणा
दारभ्याप्रदक्षेणं। अ० ऊ० मं० स० रु० देवपितृभ्यः। सकृन्मंत्रेणाद्विस्तृणी। स्तरणंकुर्वन्नासन्नहनं दक्षिं ओणोस्तरणीया
प्रस्तरमात्रं। शिषूतावत्प्रतिपर्येति। सकृदितरथावृत्तिः। इध्मात्सनिधमाहायाआहनीयंकल्पयत्यु० श्वेत्। परिधिनिधा

अध्वर्योऽग्र्य
आहनीयं

चतुर्जंकां धा
मसि। ततो

न। ॐ गंधर्व० उतः। इन्द्रस्य० उतः। इन्द्रावरुणोत्वापु रस्ताहनीतो धु० उतः। प्रथमं परि० ति। उर्वीनि हो नं रे। अनुपस्पृश्य द्विती० सीति। उत निदसि। सूर्य० माणः।
 उत सूर्यस्त्वाहक्षितः पातु० स्ते। आकृत्या तर्हस्तृणा सविधृति०। उत उर्णमह० स्थे देवपितृभ्यः। अभिनिदधात्यत आरभ्यतत्र रुषाभिघारांतं। पुरोडासाधानाम्
 धानां स्वस्वपात्राकरणं। कपालसंख्या। प्राणदाने। ॐ युक्ते० विष्टपितृणां विष्टामनु० वापितृसोमवतोग० द। उत युक्ते० पितृणां० पितृवर्हिष
 रोग० द। उत युक्ते० पितृनैषाना नाछन्द। कपालां जनो आहनीयं पूर्वैर्गता कर्परां जनं प्रथ्यागत्य कपालान्युदास्य कर्परोदासनं। प्रियेण० त्वा
 ॐ प्रिये० दं। प्राक्सर्धं (नि) हृ० हविस्तादने। ध्रुवा० अस० आज्यपूर्व। उत ध्रुवाः भ० ति। पाहिमा० त्मानं। ॐ पाहिमां० उद० व्रतग्रहणं। ॐ
 तरे० व्रतयेत्यनेन व्रतपतदति। ॐ अग्ने व्र० तां। होतृषदनं० श्रोतिं वोत्तरेण। लहि होतः। सामिधेने प्रेषाद्याज्यभागान्ये शोपवीतिनः स
 वे। इध्मात्समिधमादाय० अग्नये समि० ब्र० उहि० ब्र० तन्सा मि० नि। उत प्रजापतेनु० हि। अनु ब्र० उहि० यैज० संम० ब्र० उहि० उद० महेतृनीयेत० म
 ज्ञेण भ्रातृव्यमववाधे० समं प्रधाविभज्य प्रतिप्रणवं प्रक्षेपः। अनुयाजार्धमेकस्य परिशेषणं। अनुव० व० पवाज्या। सुवेण पूर्वमाधार
 द्युतरांनुहं कृतेत्यंतं कृत्वा। ॐ सुयमे० मद्यदेवपितृभ्य आज्य० सैभियासे। दक्षिणा० ति० ॐ अं० प्रि० षे। वसुम० या० ॐ वसुमती० मसि।
 इत इन्द्र० धारां। उत इत इन्द्रो० कृदेव पितृभ्य इन्द्र आ० हा। असर्हं स्पर्शय० तिषेति। ॐ संज्योतिषा ज्योतिः। निधाय सुवौ। इतरां वेदोपग
 हणा इध्मसंनय०। आश्राव्य स्तीर होतरिति ब्रूयात्। उत ॐ आ० उवय। अस्तु श्रो० ३ षट्। सीद होतः। न होत वरणं। सुगादापने
 ब्रूते० उरुपभृता वादाय प्रत्यगतीत्यनु होति। ॐ उ० ॐ आ० अस्तु श्रौ० ११२३। उत्तमे प्रयाजे। इह मग्नये सोमा
 यपि तृभ्य सोमवद्भ्यः पितृभ्यो बर्हिषद्भ्यः पितृभ्योऽग्नि० धा० तृभ्यो देवेभ्य आज्यपेभ्यो नमम पंच० हो भूयास। एत्यनु
 नतः सर्वे पत हाभिघारणाद्याज्यभागान्तं। हविर्भिश्चरिष्यंतः प्रतिविपर्यति। पितृभ्यः सोमवद्भ्यो० उ० ब्र० उहि० उपरत्तारः। सर्वेभ्यो वद्यति
 व्यं कुर्वंति० मथापूर्व० सोमवद्भ्यो मध्यात्सकृत्सकृत्सहा वदधाति। द्विरभिघारणं हनाभ्यंगः। अनतिक्रमणं च। उपरत्तरणादिहो

नयेवग

नरेश्वर
काष्ठानां

तरो० यध्वं। यज्ञोपवीतिनः सर्वे निष्क्रम्योदं चोक्षन्मीमदंतेत्याहवनीयमुपतिष्ठते द्वाभ्यां॥ ३॥ अक्षन्न० हरी। सुसं
दृशं वा० हरी॥ २॥ मनो न्याहामह इति गार्हपत्यं तिसृभिः॥ ३॥ मनो न्याहामहे० मभिः॥ आन एतु० हरी॥ पुनर्नः पि० महि।
प्राचीनावीती प्रविश्यामीमदंतेति दाता जपति॥ ३॥ अमीमदंते० यिषत। अवनैज्य र्ववत्प्रहसिणं॥ नीविं विवृणु
स्य। नमो वइत्यंजलिं करोति वडानमस्कारान्॥ ३॥ नमो वः पि० साय॥ १॥ ३॥ नमो वः पि० वाय॥ २॥ ३॥ नमो० वाय॥ ३॥ ३॥ न
मो वः पि० धायै॥ ४॥ ३॥ नमो० राय॥ ५॥ ३॥ नमो वं पितरो म० तरो नमो वः॥ गृहान्नः पितरो दत्तेति च। जपति॥ ३॥ गृह० प्रा।
४। विपर्ययं॥ इति त्रिंशत्प्राग्गुह्यहनास्त्रयाजवत्। यज्ञोपवीतिं समस्त्यामुके। समिधमादायेत्याद्यनुयाजैश्चैरत्यो० देवान्प्रजेत्यतं। बहिवर्जिते
तृतीयं चतुर्थं षष्ठं नो जुहुयात्। देवेभ्यः स्वाहा॥ इदं देवेभ्यो० एत्य जुहुपश्चतो बृहति। पितॄणां सोमवन्तं पितॄणां बर्हिषदां पितॄणामग्निष्वा
त्तानां मुज्जिति० नमो हामि। उं पितरः सोमवन्तः पितरो बर्हिषदः पितरो विष्वात्तास्तमपनुदं० पोहामि। जुहाभ्युक्षणां परिधंजनं॥ ३॥ वसु
भ्यस्वा। रुद्रे०। आदि०। मध्यमं प० आधाहा॥ ३॥ आवया असु श्रो०। इषिता देव्या हो० सूक्ता ब्र०। न प्रस्तरमादत्ते। अग्नीत्। अनुग्रहर
(पुक्तै) न किंचनानुग्रहरति। तूष्णीमात्मानं स० स्पृशति। उदको० ततः संवदस्येत्यादि शंयो ब्रूहीत्यंतं। उपस्पृश्य परिधीनानुग्रहरति।
सुचो प्रगृह्णाति० स० सवां जुहोति। उं स० सवभा० वाट। इदं विश्वेभ्यो दे० म। घृताची० स्मेजपाभ्यां जेत। उं घृतां रू० धनं। वेद्या वंभः। वेदवि
मोको होतुः॥ आवेदे स्तरणं। न तमिष्टय जुहोमिः। शं स्यंतं भवति। बहिः परिधमेनो प्रास्थति। तूष्णी। वेद्या प्रणीता० कस्वेति।
३॥ कस्त्वा पि० पाषाय। पुरोडाश कपा० रक्षसा मिति। उं रक्षसां० सि। पक्षे भागावेक्षणं। ब्रत विसर्गः॥ ३॥ अग्ने ब्रतपते
ब्रतम० राधि। संवरा विमोकः। हविरुक्षिष्टं च। ॥ ३॥ वस्य चाग्नेो प्रक्षेपः। अप्सु प्राश्यवा ततः सर्वेषां सव्यमुदकः
स्पर्शश्च। इति पितृ यज्ञः॥ अथ नैमिकानैमिकान् निर्वपितरो ज्ञाने ककपाः। न्यावन्तो यजमान गृह्या एकाधिकं श्वतुरो

४। विपर्ययं तृतीयं

एवमानीदुक्ते
अध्वर्युः
पितृणादिभ्यं
ग्रहरति

काकुत्स्थोपाध्यायप्रहसिणं पारिव्याध्याय
बहिवर्जिते
प्राचीनावीति
नः सर्वे इति

वा। उदयसंवेदशांश्च। अत्रोदीची प्राचीवत्। सर्वस्मिन्^{तत्र} सस्कारपूर्वकं गार्हपत्यादक्षिणाग्नेरेवोद्धरणं। अस्या
दक्षिणाग्नेः पुरस्तात्प्रत्यक्षं स्वपविशति न दक्षिणे यजमानः। गार्हपत्यदक्षिणतोद्गयाणां प्रत्यक्संस्त्रानां पात्राणां
मासादनं। श्रृणोति होत्रहवणी। स्मृत्यः कपालानि शान्त्या कृत्वा जिने। उदयसंवेदसंवेदपात्रीधान्यां पात्रे धेदना
निपवित्रे। धृष्टिः संयवनोदकं। मध्यमे पलाशपत्रं। श्रृतावदानं महापात्री। इदं शिक्यादि। गार्हपत्यस्य पश्चादुद
गम्यस्त्र्यापहितपात्र्यामौषधकरणं। श्रृणोति होत्रहवण्यादाय। प्रतपनी। उदयगमनं। विलासंभः। ईक्षणं। अ
भिमर्शनं वा। आलंभनं। चतुर्ग्रहणं। शेषाभिमर्शनं। उदसीक्षणं। उदयनी। गार्हपत्यदक्षिणे नहायेत सादनं। प
वित्रकरणं। प्रोक्षणीकरणं। ब्रह्माणं संकेतेन पृथ्वातेनानुज्ञानो हविः प्राधान्यापात्राणि च। असंचरे प्रोक्षणीनिधा
य कृत्वा जिनादानी। अवधूतनं गार्हपत्यमपरणदक्षिणग्रीवं मास्तरणं। संपाश्रयेत् उदयवत्निधानी। हावेरावप
नां मुसकादानी। तदवधानं। तिष्ठन्नेव हंति। अग्नीदपि। श्रृणोति दानं। हविरुदयनं। निष्पवनी। विवेकीकरणं। पुनः क
इने उदयनं निष्पवनी। लुपानिरसनं। पात्र्यामावापः। त्रिः प्रोक्षणीकरणं। कणानिधानं। पुनः कृत्वा जिनादानी। वे
प्रोक्षणांतं। अग्नीदुपवेपंगृहीत्वा गार्हपत्योत्तरार्धे प्रत्यक्षं संस्त्रकपालोपधानं। प्रतिपुरोडाशमेकैकं तस्यां गारेभ्यः
नां उपसर्जनं च धिभ्रयणां पिष्टानामीक्षणं। पात्र्यां संवापः। उपसर्जनं निमित्तयनादिसंयवनं। पुरोडाशकरणं। आलं
भः। अधिभ्रयणाद्यभिवासनांतं। आह्वयोदकदानं। पलाशपत्रं श्रृतावदानं महापात्रीणां संमार्गः। जुहोत यो वष
डूरानक्तान्वा। प्राणदानं वा। पात्र्यां पुरोडाशान्कृत्वा कपालान्युद्धासयतीति होत्रोदक्षिणाग्नेरुत्सुकं पुरोडाशपात्री श्रृता
वदानपलाशपत्रनलिकामगर्हदक्षिण्याद्याद्योदियां चतुष्पथे गत्वा। भस्मस्कारं कृत्वा तत्रोत्सुकमादधाति तत्सु

अभिमर्शनं

अभितष्य

अभितष्य

रुतयागानेषु
मित्रणपुस्तारि-
मिचारेत्यर्थः

सात्प्रत्यक्षुस्त्रोब्रह्मा। तद्विष्णोयजमानः। ततोऽध्ययं परिस्तीर्य। सर्वेषामवदत्। सकलसकृदतिरिक्तवर्जं। उत्तरार्धात्। अक्षेण
मित्राणं। एषनश्मिजुहोमि। ३० एवतेरुद्रभागः सहस्रत्वं विक्रयानं तु पश्य स्वाहमेति। अतिरिक्तमास्त्रं कुरु उपकृत्य वनश्मि। ३१ एवते
रुद्रभाग आरु स्ते पशुः। आगम्या वरुद्रमहीमहाभिजपंति। ३२ अवरुद्रम० मेषाय मेधे। आग्निं त्रिपरित्यजिपितृवत्सव्योरु
नाद्यानास्त्रं वं क मिति। अप्रदक्षिणं सकृन्मंत्रेण द्विस्तुमी। ३३ अंबकं यजामहे सुगंधिं पुष्टि० मुहूरीयमा मृतात्। देव
वचं तेनैव दक्षिणा नाद्यानां ३४ अंबकं यजाम० मामृतात्। कुमार्यश्चोत्तरेणोभयत्रपत्तिकामा भगकामावा। ३५ अंब
कं यजामहे सुगंधिं पुष्टि० मुतः। शैश्वन्यजमानो जलि नोदस्यत्यगोः प्रापणं प्रतिगृह्णात्येनान्। उध्वं निक्षिप्तानध्वं
ततो जलिना यजमानो गृह्णाति। अशक्य उपस्पर्शनं। मृतयोः कृत्वा वेणुयथा कुपे वा सज्योभयत्रस्ताणु वक्षवद्वं वत्सी ५२५
कानामन्यतमस्मिन्नुत्क्षेपणवदासज्येततश्मि। ३६ एतत्तेरुद्रा० पिनाका वसः। कृत्वा वासा इति। निश्चलीकरणं। ३७ कृत्वा
वासा अहि० संनः शिवोतीहि। अनपेक्षमेत्योपस्पृशं त्यपुः। पादौ प्रक्ष्यात्वा च म्या। ततो वपुर्नवाशतब्राह्मणसंकल्पः।
इति त्रैयवका समाप्ता। अथ शुनासीरियमा। शुनासीरियमतोयदेष्टेत्। पौर्णमासधर्मबहिर्वर्जं। अहतवासाः पत्नी च। उधरणे।
शुनासीरियपवर्धार्थं गार्हपत्यं। हाहवनीयमुधिरामि। एवं दक्षिणाग्नेः। ३८ अन्यन्वाधानं। शाखा छेदनी। पौर्णशाखा०। ३९
येत्वा। संनमयात्रीति योत्तरे। ४० कर्गत्वा संनमया मिति। अग्रतः शाखा० वं करोमि। ४१ वेषोस्युपवेषो० यथा सन्। वसोः प
वि० द्वा। ४२ वसोप० सिमातृभिर्व० स्तेति। ४३ वायवस्था। देवो व इति मातृणा० त्ये। ४४ देवो वः स० मृष्ट्या वायवे भागं प्र
जा० बहूः। यजमानस्य पशून् गृह्णाति। ४५ यजमानो पाहि। ततः षडसर्पैः। अक्षवर्णे। गोत्रशर्म शुनासीरियपवर्णाय यं य
क्ष्यामहे इत्यादि। पार्श्वसादने। श्रुपान्नि होत्रहवणि। स्म्य कपात्वा नि। स्त्राव्यस्तिस्त्रः। शम्या कृद्माजिनी। उ० तूखनमु

सलं। दृषदुपलं। पात्रीधान्यं। पवित्रघेदना निपवित्रैः। संयवनोदकं। स्थापनी। आन्यं च। वेदोदक्षिणायेसी
 राभ्यं। उदकतृणमभिः। विंशतिरिधना। कुशप्रचप्रस्तरोपलं नक्षत्रेधावहिः। सुयोतुः। उपभधुवा। देवाशि
 नहरणे। श्रुतावदानमेशणे। पुरोडाशपात्र्यश्चतस्रः। योक्तं पूनकुशाश्र। परिधयस्त्रयः। होतृपीठकुशास्तीर्णं।
 इडापात्रीषडवत्तं। अर्धार्धनिकटः पूर्णपात्री। स्मियापहितपात्रीकरणादि। नित्येभ्योधिका निभुनासीराभ्यां दाद
 शकपालः। वायव्यं पयः। गृहणे। अग्नयेतुष्टं। मि। सोमायतु०। सवित्रे सरस्वत्ये०। पूष्टे०। शुनासीराभ्यां तु०।
 सूर्यायतु०। प्रोक्षणेत्वाधिक०। अग्नये चर्यकः। इदमग्नेः सवितुः पूष्टः शुनासीरयोः सूर्यस्य च। इदं सोमस्य सरस्वत्या
 तत्र०। पेषणोपधानेपुगपत्। एककपालेन पसातप्यस्येति। इदमग्नेः सवित्रेः शुनासीरयोः सूर्यस्य
 च इदं पूष्टः। चवेविभज्याः कर्मः। इदं सोमस्य इदं सरस्वत्याः। आवापस्य वने। पुरोडाशनां विभज्याः कर्मः। इदमग्नेः। इ
 दं सवितुः। इदं शुनासीरयोः। इदं सूर्यस्य। आन्य पुरोडाशनरूणामधिभ्रयणादि प्राणदाने। अग्निं गच्छ०। सोमं गं सविता
 रंग०। सरस्वतीं ग०। पुषणं ग०। शुनासीरै ग०। सूर्यं गच्छ०। अस्याज्येनोताष्टादनी। अवकाधनेन सप्तदशेनेति। पंचप्रयाजाः। उत व्रतग्रहणा
 नेप्रयाजे। इदमग्ने सोमायाग्नये सोमाय सवित्रे सरस्वत्ये पूष्टे शुनासीराभ्यां वायवे सूर्याय देवेभ्य आन्यपेभ्यो० सं॥ तत आन्य दि४६
 भागे। प्रधानयागे। आग्नेयादि पौष्ठा। तानां यागो वैश्वदेवतः। शुनासीराभ्यामनु०। शुनासीरै यज०। इदं शुनासीराभ्यां न०।
 अत्रेदानीं दोहः। उपसृष्टं प्रवृत्तात्। अग्नी०। उपसृष्टा। दोहस्तीति स्थाप्यादाने। ३० यो० व्यसि। नाधिभ्रयणं। वसोः पवित्रमिपाभ्य
 विसृष्टवानुत्तरेत्यं वैश्वदेवतः। षड्वदोहनं। नपरिक्षात्कनोदकात्सेकः। नाधिभ्रयणं। प्राणं गदाने। वायुं ग०। प्रियेण० कृत्वा०। प्रिये०
 सीद। ध्रुवा असदन्ति तालं भनं। वायवे। उपां। अनु०। उच्ये। उपस्ता रादिभ्योनाभ्यं गानं। ओष्ठा०। अस्तु०। वायुं। उच्यते। इदं वायवे न०। उपस्ती

सौर्य एककपा
 लः ४५

यसो विप्रश्ना
 तनादि ४८

व्रतग्रहणा
 दि ४६

४ सूर्यायानुवृत्ति ११

चातु-प्रमो० सर्वकुत एककपालः

१८

प्रजापते० पा
ह २३

श्रीमदादिभक्तगोपायनसिद्धिनामपात्रजना

य सर्वमवहायैदिरभिधायीति क्रम्याश्राव्यासुर्यं यज्ज। इदं सूर्याय नमः। तमं विष्टकदादि। प्राशित्रादिसर्वं सर्वं
 भां। शुनासीरपयसोभजाद्यनायः। तमस्यमार्जनं। दक्षिणा लंभे। सीरः पद्मो गेदाक्षिणो हारो वा श्वेतो श्वः सौर्यस्याभा
 वेगोः। सीराश्वम सूर्यं म० हव (सीरगवमसीति वा। ओष्टारगवमसीति वा।) शुनाक्षिरीय
 पर्वणः समृत्तिः सीराश्वं दक्षिणां ब्रह्मादिभ्यः०। ब्राह्मणा इदं वः सीराश्वं प्रति० अस्मैष्टिक
 गृहीत। अथ धर्मं विदितरतु हेयुक्तं। तमस्योऽमुक्तं। न यो नु या जाः। अहो अग्नेः सोमस्य सावित्रः स
 रस्वत्याः पूषः शुनासीरयोर्वयोः सूर्यस्यो जिते। तमि। अग्निः सोमः साविता सरस्वती पुषा शुनासीरयोर्वयोः
 सूर्यस्यो जिते। तमि। अग्निः सोमः साविता सरस्वती पुषा शुनासीरयोर्वयोः सूर्यस्यो जिते। तमि। अग्निः सोमः साविता सरस्वती पुषा शुनासीरयोर्वयोः
 य वे सूर्याय देवेभ्यः आज्येभ्य इत्यादि। परिधिभिः सरोपवेषं नु होति। अं जुहामि तास्य नृवा। कं समिष्टयजुः। अं दे
 वागा तु० धाः। इदं वाताय० म। अन्यत्कमपि वर्गात् न कोर्णमासेष्टिवत्। नांते वपन। शतप्राप्त्या संकल्पः। इति
 शुनासीरीया॥ इति देवानुसारी चातुर्मास्यप्रयोगः॥ मितीषोषमुदी३ शुक्रे। सं० १०११। लेखः पाठकस्य।
 उदयं करपो जेण रामचंद्रस्य सूनुना॥१॥
 विदुषा वेद्यनाथेन पाठकेनानिहोत्रिणा॥॥ वातुर्मास्यप्रयोगो यत्तु चितः शिवतुष्टये॥२॥

३५ हा इदं सोभगाय० ए ४३

अजीत ३

॥१८॥

मंत्र